

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Religionsundervisning
i kommunal skola respektive friskola

Sead Arnautovic
Februari 2008

Uppsats i religionsdidaktik C 15 hp
Religionsvetenskap

Religionsdidaktik C 30 hp
Handledare: Jørgen Straarup

Abstract

The purpose of this paper is to examine how the religious education is implemented in junior- and grammar school. As a base for my examination I used two private schools and two municipal schools. My main goal was to get a better view of the content of the education, the treatment of the students and the conditions for the students to get a greater understanding and respect for others' religious beliefs and opinions through education. To reach this goal I did interviews and field studies which means that the paper has a qualitative approach.

The examination showed clearly that the private schools spend a lot more education time on their respective religions while the municipal schools have a more comprehensive education. Regarding the treatment of the students I could not find any differences since all of the schools gave the students space to express their opinions and thoughts. However there are clear differences when it comes to understand others' opinions and respect other people's religious views, since the students in the private schools only meet students with the same religion and views; they do not meet other students who do not share their thoughts.

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur religionsundervisningen genomförs på skolorna från skolår 1-6. Till grund för min undersökning låg två friskolor respektive två kommunalskolor. Det som jag undersökte var undervisningsinnehållet, behandling av eleverna samt förutsättningarna för eleverna att få större förståelse och respekt för andras religiösa tro och åsikter genom undervisningen. Till min hjälp använde jag mig av intervjuer och fältobservationer som metod, vilket innebär att uppsatsen har en kvalitativ ansats.

Undersökningen visade tydligt att friskolorna gav mycket mera undervisningsutrymme till sina respektive religioner medan kommunalskolorna hade en mer övergripande undervisning. Gällande behandlingen av eleverna kunde jag inte se några som helst skillnader då samtliga skolor i den mån det gick gav utrymme för elevernas åsikter och funderingar. Däremot skilde sig elevernas förutsättningar till större förståelse och respekt för andra människors religiösa åsikter skilde sig åt, då friskolorna mestadels hade elever som tillhörde samma religion, eleverna fick sålunda inte möta andra elever som inte delade deras övertygelse.

Innehåll

Abstract	2
Sammanfattning	2
Innehåll	3
1. Inledning	5
2. Bakgrund	7
2.1 Centrala begrepp	7
2.1.1 Friskolor	7
2.1.2 Konfessionella friskolor	7
2.1.3 Kommunala skolor	8
2.2 Utvecklingen av friskolor i Sverige	8
2.2.1 Förändringen av antalet fristående grundskolor och elever	9
2.3 Religionsundervisningens förändring under 1900-talet	9
2.4 Religionsdidaktikens kärnproblem	12
2.5 Vad säger styrdokumentet?	14
2.5.1 Lpo94, läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet	14
2.5.2 Kursplan för religionsämnet	15
2.6 Andra demokratiska dokument	16
3. Syfte och frågeställning	17
4. Metod	18
4.1 Kvalitativ intervju	18
4.2 Fältobservation	19
4.3 Urval	20
4.4 Tillvägagångssätt	20
4.5 Etiska aspekter	21
4.5.1 Informationskravet	21
4.5.2 Samtyckeskravet	21
4.5.3 Konfidentialitetskravet	22
4.5.4 Nyttjandekravet	22
5. Resultat	23
5.1 Muslimska friskolan	23
5.1.1 Intervju med lärare på muslimska friskolan	23
5.1.2 Fältobservation på muslimska friskolan	26
5.2 Kristna friskolan	27
5.2.1 Intervju med lärare på kristna friskolan	27
5.2.2 Fältobservation på kristna friskolan	30
5.3 Kommunalskola 1	31
5.3.1 Intervju med lärare på kommunalskola 1	31
5.3.2 Fältobservation på kommunalskola 1	34
5.4 Kommunalskola 2	35
5.4.1 Intervju med lärare på kommunalskola 2	35
5.4.2 Fältobservation på kommunalskola 2	38
6. Analys och diskussion	39
6.1 Avslutande diskussion	42
6.2 Utvärdering av den använda metoden	43

7. Referenser.....	44
7.1 Böcker.....	44
7.2 Artiklar	44
7.3 Elektroniska källor.....	45
7.4 Otryckta källor.....	45
Bilaga 1	46

1. Inledning

I Skollagen kapitel 1 paragraf 2 står det följande:

Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

Denna uppsats i religionsdidaktik kommer att behandla en aspekt av den heta debatten i dagens svenska samhälle, om friskolornas vara eller ickevara. Skall dessa skolor få fortsätta sin verksamhet eller skall man bara ha kommunala skolor. Jag kommer att studera hur religionsundervisningen bedrivs i två kommunala skolor samt två friskolor för att på så sätt se vad det finns för likheter och skillnader mellan dessa institutioner. Vad det gäller friskolorna så kommer en kristen skola och en muslimsk skola att ingå i min undersökning.

Det är genom medias dagliga fokusering, som jag har blivit intresserad av just detta ämne. Är det verkligen så som det framställs i olika debattprogram i TV och radio att friskolor inte sköter sig som de skall och exempelvis försummar läroplanen genom att låta bli att följa läroplanens kriterier och mål som skall gälla för varje skola oberoende om den är en kommunal skola eller en friskola? Eller är det bara missuppfattningar det handlar om? All den information som jag har fått från media har gjort att jag har format mig en bild av hur det kan se ut på religiösa friskolor. Det som man kan säga är att jag har fått flera fördomar vilket inte alls är någonting positivt när det gäller friskolornas vara eller icke vara. Med denna undersökning hoppas jag bilda mig en korrekt bild av religiösa friskolor

Mitt syfte med denna uppsats är att se hur de olika skolorna bedriver sin religionsundervisning. Detta är för mig intressant eftersom jag kan lära mig olika sätt att undervisa men främst för att se vad skolorna fokuserar på inom religionsundervisningen, med andra ord vad religionsundervisningen innehåller. Vidare vill jag undersöka vad det finns för likheter och skillnader mellan de olika skolorna när det gäller behandlingen av pojkar och flickor samt deras möjligheter för utveckling när det gäller förståelse och respekt för andra människor och deras religiösa åsikter. Jag vill slutligen undersöka vad det innebär för skolorna att undervisningen är konfessionsfri och att skolans etik vilar på kristet grund. Dessa faktorer är enormt viktiga om skolorna skall kunna genomföra en likvärdig och jämställd undervisning. Vikten av detta påpekas också i Lpo94:

Undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell. Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.

2. Bakgrund

2.1 Centrala begrepp

I denna del skall jag att klarlägga samt förtydliggöra några centrala begrepp som kommer att dyka upp i denna uppsats. De begrepp som kommer att förklaras ytterliggare är ”kommunalskola” samt termerna ”fristående skola” och ”friskola”. För att definiera dessa nämnda begrepp har jag till min hjälp tagit Skolverket och Skollagen.

2.1.1 Friskolor

För att man skall kunna se hur fristående skolor skiljer sig juridiskt från offentliga skolor samt veta vad begreppet fristående eller friskola skola innebär, fastställs de fristående skolorna i skollagen som sådana skolor som anordnas av fysiska eller enskilda juridiska personer. Med enskild juridisk person menas, för att formulera saken på juristers sätt, ett i privaträttsliga former bildat rättssubjekt. Vanligtvis brukar det enligt Skolverket (1994) till exempel handla om en ekonomisk eller ideell förening, ett aktiebolag eller en stiftelse

Skolverket (1994) påpekar att friskolor till skillnad från offentliga skolor har en annan huvudman än stat, kommun eller landsting. Betydelsen och innebörden av själva ordet ”huvudman” enkelt uttryckt är verksamhetsansvarig eller ägare. Fristående skolor finns på såväl grundskole- som gymnasienivå. Det finns också fristående särskolor, vilka oftast är belägna vid fristående grundskolor, samt fristående gymnasiesärskolor. Dessutom kan också fristående förskoleklass undervisas i samband med fristående grundskola eller särskola.

Med hänsyn till karaktär och inriktning går det att dela in de fristående skolorna på grundskolenivå i flera olika grupper: dessa är enligt Skolverket (1994): allmänna skolor, skolor med en bestämd religiös prägel (konfessionella skolor), skolor med viss nationell, språklig eller kulturell inriktning, internationella skolor samt skolor med annan särskild prägel.

2.1.2 Konfessionella friskolor

Skolverket (2007) anger att den undervisning som genomförs i de fristående skolorna huvudsakligen ska frambringa samma kunskaper samt följa målen som är uppsatta för de kommunala skolorna. Inriktning kan dock skilja sig från de kommunala skolorna, där det kan

finnas friskolor med exempelvis en särskild religiös prägel eller skolor med en speciell pedagogik.

Detta synsätt stärks också av skolminister Jan Björklund då han påpekar att den centrala punkten är att konfessionella inslag får förekomma om de äger rum vid sidan av ämnesundervisningen; annars skall undervisningen vara opartisk och ickekonfessionell i skolan.

2.1.3 Kommunala skolor

Enligt skolverket får det offentliga skolväsendet sina läroplaner, nationella mål och riktlinjer från Sveriges riksdag och regering. När skolorna har fått målen och reglerna av riksdagen och regeringen är det den enskilda kommunens ansvar att presentera en plan för hur skolverksamheten skall bedrivas. Detta framgår av Skollagen (2007) kap. 1 paragraf 4 där det står att kommunerna är huvudmän för förskoleklassen och grundskolan.

Kommunen har i uppgift att ta fram en skolplan för hur skolverksamheten skall finansieras, organiseras, utvecklas samt utvärderas. När väl skolorna fått läroplanerna, de nationella målen samt skolplanen skall varje enskild skola upprätta en lokal arbetsplan. Upprättandet av den lokala arbetsplanen skall ske i samråd mellan skolans rektor, lärare och övrig personal. Rektorn har det största ansvaret och sista ordet, anger Skolverket (2007).

Vidare har Skolverket (2007) i Sverige uppgiften att utvärdera, följa upp och granska det offentliga skolväsendet. En samlad bild av svensk skola skall framläggas varje år till riksdagen och regeringen. Det är denna bild som utgör underlaget för en nationell utvecklingsplan för skolan. Undervisningen i hela det offentliga skolväsendet är avgiftsfri. Vanligen har eleverna eller deras föräldrar inte heller några kostnader för exempelvis läromedel, skolmåltider, skolhälsovård och skolskjutsar.

2.2 Utvecklingen av friskolor i Sverige

Enligt Skolverket (1994) har det i Sverige funnits fristående skolor lika länge som det har funnits skolor. Fram till ungefär 1980 kallades de fristående skolorna vanligtvis för privata skolor eller enskilda skolor. Det var främst under 1800-talet och 1900-talets första hälft som de enskilda skolornas utbredning var störst. De flesta av dessa enskilda skolor var yrkesskolor, flickskolor samt andra skolor som inte existerade inom det offentliga

skolväsendet. Deras syfte var att vara komplement till de offentliga skolorna men också ett alternativ till de offentliga skolorna.

Vidare framhåller Skolverket (1994) att alla grundliga reformer som det offentliga skolväsendet genomförde samt expansionen under efterkrigstiden medförde att behovet av kompletterande enskilda skolor minskade. Dock måste det påtalas att den allmänna skolpolitiska uppfattningen ändå har varit att fristående skolor är rättfärdigade. Detta synsätt gäller främst skolor som velat utveckla en bestämd pedagogik eller metodik men också skolor som haft viljan att bedriva en bestämd kulturell, religiös samt språklig utbildning.

Flera internationella konventioner påvisar vikten av föräldrarnas rätt att välja skola för sina barn, som exempelvis Europarådets konvention om skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt UNESCO-konventionen mot diskriminering i undervisningen anger skolverket (1994).

2.2.1 Förändringen av antalet fristående grundskolor och elever

Enligt skolverket (2007) så har antalet fristående grundskolor mer än fördubblats på de senaste tio åren, från 238 skolor 1995/96 till 596 skolor 2005/06. Dessa fristående grundskolor är utspridda över hela landet närmare bestämt i 173 kommuner, det vill säga ungefär 60 procent av landets kommuner. Ungefär en tiondel av de fristående grundskolorna befinner sig i Stockholms kommun. Utav alla elever som går i friskolorna så är det knappt 70 procent av dessa elever som bor i något av de tre storstadslänen. Sedan läsåret 1974/75 har antalet elever i de fristående grundskolorna ökat markant, exempelvis från 20 247 elever 1995/96 till 76 145 elever 2005/06.

2.3 Religionsundervisningens förändring under 1900-talet

I sin artikel behandlar Skogar (1999) hur kristendomsförståelsen har bidragit till den svenska religionsundervisningen under det senaste århundradet. De centrala händelserna under 1900-talet var skolreformerna 1919 och 1962. En av de viktigaste personerna när det gäller 1919 års skolreform som var en av seklets mest genomgripande skolreformer var en liberal teolog som hette Fredrik Fehr. Han var en kämpande företrädare för tankefrihet i religionsfrågor. Varför inte många människor vet vem han är beror på att åtskilliga teologgenerationer under 1900-talet blev uppfostrade till att förakta liberalteologer.

Det var 1919 års undervisningsplan som ändrades, då liberaler och socialdemokrater avskaffade katekesen som obligatorisk lärobok för folkskolan. Den markerade en definitiv övergång från konfirmationsförberedande- till medborgarskola. Reformen gjorde att skolan fick en egen linje, barnen förstod undervisningen lättare samt involverades inte i konfessionellt präglade kontroverser. Det som var fel med den dåtida katekesundervisningen enligt Fehr var dess dogmatiska karaktär och den stora fokuseringen på bibeln. Det kristna arvet som finns i dagens vuxengeneration är starkt präglat av 1919 års kristendomsundervisning. Men det utvecklades också en annan anda inom teologin och kyrkligheten än den som Fehr hade. Det var kyrkorenässansen med dess starka konservativa och biblicistiska inslag, som hade sina glansdagar under 1940-50 talet, skriver Skogar (1999).

Selander (1993) skriver i sin bok att den religionsfrihetslag som kom 1951 utgjorde en vändpunkt för den religiösa utvecklingen i Sverige. Förändring av den religiösa utvecklingen gjorde att kyrkan och samhället gick i princip skilda vägar. Den lutherska traditionen med samhälle och kyrka som två aspekter i ett samverkande system bröts. Undervisningen av religion och livsåskådning individualiserades, den enskilde eleven behövde presenteras för flera livsåskådningar i samhället än kristendomen för att självständigt kunna ta ställning. Alla barn skulle känna samma trygghet att vistas och delta i undervisningen, ingenting fick förekomma som kränkte den enskilda eleven.

När grundskolans genomförande kom 1962, förändrades inte de attityder som växt fram i samspel med 1919 års modell särskilt mycket. Dock måste man säga att grundskolereformen manifesterade ett systemskifte när det gäller synen på den svenska identiteten. Man fostrades inte längre till svensk i ett kristet land utan till en svensk som lever i ett konfessionslöst samhälle. När det gäller religionsundervisningen utvecklades det 1969 en mera elevorienterad arbetsmodell där också läraren fick mera utrymme när det gäller innehållet i undervisningen, modellen slog igenom på bred front i läroplanen för grundskolan 1980 men som i och med 1994 års läroplan för grundskolan förändrades till en mera kyrkoorienterad riktning enligt Skogar (1999). Då planen var att gemensamt, alltså i dialog mellan religionerna och livsåskådningarna söka svar på de problem som finns i samhället. Samt att unga människor skulle utveckla sin förståelse till sig själva och till omvärlden.

Religionsämnets formande påverkade och innebar stora förändringar i samhället.

Edgar Almen, Ragnar Furenhed & Sven G. Hartman (1994) anger fyra vändpunkter som viktiga och politiskt känsliga. Den första inträffade årtiondena före 1883 års normalplan då

man lade ned det gamla undervisningssystemet som byggde på hemmens undervisningsplikt. Istället fick lärare och skolorna ansvaret för barnen. Den andra var 1919 års undervisningsplan för förskolan. Denna förändring skedde då liberalerna och socialdemokraterna endes och formade en mera aktiverande samt barnnära undervisning. Detta innebar också en förändring för kyrkan eftersom det nu var en icke-konfessionell undervisning i kristendom, vilket uppskattades av folkrörelserna. 1962 kom den tredje vändpunkten då man i grundskolan framförde ett krav på objektivitet i kristendomsundervisning. Som följd fick man en allsidig och saklig religionsundervisning. Och tillsist kom den fjärde vändpunkten år 1969, då man fick en ny läroplan, vilket innebar att man gick från stoffcentrerad undervisning till en mer elevcentrerad. Det som spelade stor roll i denna profilmförändring var livsfrågeorienteringen.

Enligt Skogar (1999) har förändringar under 1900-talets senare hälft har medfört att undervisningen har gått från att ha en teologisk inriktning till att ha en religionsvetenskaplig. Det kristna idéarvet bör enligt Skogar (1999) i skola och högskola behandlas utifrån minst två perspektiv: kristendom som ideologi samt kristendom som kulturarv. Att vi idag lever i en mångkulturell och alltmer globaliserad miljö är ett faktum.

Olivestam (2006) påpekar detta också i sin bok "Religionsdidaktik" där han skriver att 1900-talets samhällsförändringar har påverkat och gjort att religionsämnet utformning förändrades. Det var främst 1919 års undervisningsplan och 1960-talets stora ändringar som låg till grund för religionsämnets förändring enligt Olivestam (2006). Undervisningen skulle vara saklighet och allsidighet samt att lärarna skulle vara mera engagerade. I och med införandet av 1962 års läroplan förordnades neutralitet som norm istället för en konfessionslös kristendomsundervisning. Detta ledde till den så kallade objektivitetschocken, som medförde problem för lärarna som hade ansvaret för kristendomsundervisningen i grundskolan.

Frukten av denna förändring visas i Statens skolverks författningssamling, SKOLFS 1994:9, s.12 där det står följande:

Undervisningen skall fördjupa elevernas kunskaper om kristendomen och övriga religioner och livsåskådningar. Genom mötet med människor från olika traditioner, kulturer och religiösa seder skall eleverna fördjupa sin inlevelse i, förståelse och respekt för andra människor. På så sätt främjas tolerans. Eleverna får härigenom en beredskap för att motverka att människor utsätts för förtryck för sin religion eller livsåskådnings skull.

Selander (1993) hävdar att utvecklingen kan belysas med namnet på undervisningen om religion och livsåskådningar i skolan. Ämnet kallades för kristendoms kunskap i den första

läroplan för grundskola som kom 1962. När man sedan ändrade läroplan för grundskolan 1969 ändrades ämnets namn till religionskunskap. År 1980 ändrades läroplan för grundskolan igen vilket medförde att ämnet religionskunskap ingick i en grupp av ämnen. Denna grupp fick namnet samhällsorienterade ämnen. Vidare menar Selander (1993) att utvecklingen inom Sveriges religionsundervisning under 1900-talet kan kännetecknas av en övergång från objekt till subjekt, från slutet till öppet synsätt, från vertikalt till horisontellt samt från formellt till funktionellt. Det är främst 1962 års läroplan för grundskolan som har medfört och ligger till grund för denna utveckling.

2.4 Religionsdidaktikens kärnproblem

Olivestam (2006) menar att inget annat ämne i skolan har förändrats så många gånger och blivit ifrågasatt som religionskunskapen. Det gäller inte bara religionskunskapens roll för skolans värdegrund, utan också status, innehåll och platsen på schemat har intresserat människor. Ämnet har också bedömts utifrån av kyrkan, samhället och utifrån näringslivets behov. Dessutom har ämnet enligt Olivestam (2006) prövats emot:

elevernas behov av kompetens för att motsvara samhällets och yrkeslivets krav, dels utifrån elevens och föräldrarnas demokratiska rätt till information, integritet och självständighet samt vad individen behöver för att leva ett gott liv.

Alla dessa prövningar är ingenting speciellt för Sverige utan många andra länder har försökt att hitta lösningar på problem som exempelvis innehåll och plats på schemat påpekar Olivestam (2006).

Enligt Skogar (2000) så finns det i Europa två olika grundmodeller för religionsundervisning. Enligt den ena bedrivs religionsundervisningen inom kyrkor och samfund medan undervisningen enligt den andra finns i det offentliga skolsystemet. Exempelvis har man i Danmark en vag anknytning till det kristna arvet, medan man i Tyskland får välja om man vill ha katolsk, muslimsk eller evangelisk undervisning. Till skillnad från dessa har vi i Sverige en neutral undervisning när det gäller trosfrågor. Det förekommer ständigt debatter kring religionsämnet. 1962 års grundskolereform i Sverige hade en livsåskådningsmässigt neutral profil; detta innebär att man kan säga att Sverige redan då hade ett modernt synsätt angående religionsundervisning.

Skogar (2000) menar att kan man komma till olika slutsatser gällande innebörden av religionsämnets kärna, vilket innebär att många lärare snarare tänker på utgången av lärandet än på vad de lär ut. men detta är inte anledningen att religionskunskapen känns fladdrig utan

det beror främst på två olika saker enligt Skogar (2000). Den ena är teoretisk oklarhet, vilket innebär att lärarna inte vet exakt vad de skall lära ut eftersom det inte är tydligt i läroplan och den andra är att det religionsbeteendevetenskapliga ämnet religionspedagogik är avskaffat.

Säfström (2006) skriver att olika länder genomför religionsundervisning på olika sätt även om länderna är bundna till samma internationella konventioner som exempelvis Europakonventionen. Det förekommer två olika former av religionsundervisning utanför hemmet. Den ena är t.ex. söndagsskolor och Koranskolor som genomförs i kyrkor och moskéer medan den andra formen av religionsundervisning bedrivs inom skolsystemet. Undervisningen inom skolsystemet genomförs på fyra olika sätt:

Sekularistisk: motsätter sig alla former av religionsundervisning (Frankrike statliga skolor).

Pluralistisk: ger möjligheter till konfessionell religionsundervisning av olika religioner (t.ex. Belgien, Österrike och Finland).

Restriktiv och privilegierande: ger möjlighet för vissa utvalda församlingar att bedriva religionsundervisning i skolan, men privilegierar den dominerande religionen (t.ex. Spanien, Polen, Portugal och Italien).

Kulturhistorisk: neutral religionsundervisning (t.ex. Storbritannien).

Enligt Säfström (2006) kan man säga att Sverige tillhör den andra och den sista av dessa fyra kategorier på grund av att det står i Lpo94 att alla religioner skall introduceras på samma vis, vilket är det neutrala sättet, men också av den orsaken att den svenska läroplanen framhäver att all undervisning i den kommunala skolan skall genomföras på ett icke-konfessionellt sätt.

Läroplansutvecklingen genom åren har medfört att man har gått från kristen och stoffcentrerad undervisning till en icke-konfessionell undervisning där elevernas utveckling står i fokus, och där didaktiken har framhållits som en viktig aspekt av undervisning och utbildning. När det gäller didaktiken är de tre viktigaste frågorna som man måste ställa sig vad, hur och varför. Vad skall man ta upp, hur ska man förmedla innehållet samt varför man har valt ett visst stoff och varför skall man kommunicera innehållet på ett visst sätt. Detta har också medfört vissa problem som exempelvis osäkra lärare, ointresserade elever samt oklar målskrivning hävdar Almen i Almen, Furenhed & Hartman (1994).

Härenstam (2000) skriver i sin bok att när det gäller kristen konfessionell undervisning så handlar det inte bara om att informera om kristendomen utan också om att visa eleverna hur

de bör leva och tro, och även om Sverige sedan 1962 har haft en neutral religionsundervisning, där man har läst om andra religioner, har man inte försökt att lära sig någonting från eller av dessa religioners traditioner, eftersom lärande om andra religioner kan innebära att eleverna förändrar sin människosyn och moraluppfattning.

Vidare påpekar Härenstam (2000) att man skall lära sig av den kristet humanistiska västerländska traditionen när det gäller etiken i skolan, vilket det också står på följande sätt i nuvarande läroplanen (Lpo94) för grundskolan:

I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristet tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättkänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande

Men samtidigt betonar Härenstam (2000) också att i och med att skolan skall främja och utveckla elevers egna åsikter och tankesätt genom Lpo94 öppnas det möjligheter att lära av andra religioner förutom kristendomen, så länge denna utveckling sammanfaller med samhällets gemensamma värderingar. Eftersom religionsundervisningen är icke-konfessionell kan vi inte se de olika religionerna som mänsklighetens kulturarv istället för mer eller mindre låsta system. Det står i Lpo94 att elever skall finna sitt eget kulturarv innan man tar itu med andras. Men vad är då ett eget kulturarv, frågar sig Härenstam (2000)? I Sverige brukar vi dra gränsen vid kristet västerländska traditionen. Därför kan vi inte vidga ramarna och se alla religioner som det mänskliga kulturarvet. Detta skulle innebära att vi skulle lära av eller från en stor och rik tradition vilken alla religioner utgör tillsammans och inte längre lära oss från bara en enskild.

2.5 Vad säger styrdokumentet?

I denna del kommer den nuvarande läroplanen som är Lpo94 samt den gällande kursplanen för religionsämnet att behandlas. Deras regler och krav gällande de etiska och religiösa momenten kommer att belysas, som exempelvis jämställdhet och elevutveckling.

2.5.1 Lpo94, läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet

Enligt Lpo94 är det grundläggande värdet att skolväsendet vilar på demokratiska ideal samt att undervisningen som genomförs på skolorna skall vara icke-konfessionell. Vidare anvisar Lpo94 att har skolan en viktig uppgift när det gäller att få fram och hos eleverna inpränta grundläggande värden som vårt demokratiska samhälle utgår ifrån. Skolan ska förmedla och

gestalta människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, köns jämställdhet, alla människors lika värde samt att man skall hjälpa de svaga och utsatta. Varje enskild elev ska ges tillfälle att upptäcka sin personlighet som är unik för att på så sätt vidare kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. Skolan skall hjälpa eleverna att bättre förstå andra människor samt utveckla elevernas inlevelseförmåga. Välbefinnandet och utvecklingen av eleverna skall utgöra viktiga moment inom skolans verksamhet. Mobbning och rasistiska åsikter skall mötas med kunskap, diskussion och resultatrika insatser.

Lpo94 påvisar att skolan skall vara öppen för delade uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Personliga ställningstaganden skall framhållas som betydelsefulla samt att det skall ges möjligheter till dessa. Skolan ska bedriva en saklig och allsidig undervisning, där alla föräldrar ska kunna skicka sina barn till skolan med samma förtroende och veta att barnen inte blir påverkade att tro på den ena åskådningen istället för andra. All personal som arbetar på skolorna ska värna om de grundläggande värden som finns i skollagen och nuvarande läroplan, samt dessutom helt och hållet ta avstånd från saker som strider emot dessa regler och lagar. Efter varje elevs förutsättningar och behov skall undervisningen tillämpas.

När det gäller samhällets ökande mångfald och människors rätt till att tro på vad de vill står det följande i Lpo94:

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över gränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medveten om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där.

2.5.2 Kursplan för religionsämnet

Enligt skolverket (2005) skall kursplanen för religionsämnet utveckla elevernas förmåga att förstå och begrunda över sig själva, sina liv och omgivningar samt utveckla elevernas sätt att agera ansvarsfullt. Religionskunskapen skall gagna öppna diskussioner mellan eleverna som rör tro och livsåskådningar samt ökar deras intresse för religion. Vidare nämns vikten av att ta upp alla religioner i undervisningen på grund av att Sverige är ett mångkulturellt samhälle där det finns många kulturer och etniskt mångfald som innebär att betydelsen av att förstå människors tankesätt, handlingar samt hur dessa formar sina liv ökar. Religionsämnet gör att skolbarnen får större förståelse när det gäller olika kulturer och traditioner, vilket innebär i slutändan att eleverna får en bra grund för att motverka främlingsfientlighet samt utvecklar en

känsla för tolerans. Förutom detta bidrar ämnet också till eleverna får större och djupare kunskaper om grundläggande demokratiska värden som exempelvis alla människors lika värde, omtänksamhet för de svaga samt människans egenvärde. Dessutom har ämnet i syfte att göra så att eleverna får större etiska kunskaper, får att på så sätt kunna delta i demokratiska, jämställdhets, freds samt miljöfrågor säger skolverket. I religionskursplanens del som handlar om ämnets karaktär och uppbyggnad står det följande:

Religionskunskap har både ett individperspektiv och ett samhällsperspektiv. Det individuella perspektivet ger möjligheter att bearbeta de egna livsfrågorna. I det samhällseliga perspektivet bidrar ämnet till en förståelse av religion som ett mångfasetterat fenomen bland andra i samhället. Ämnet belyser religionernas olika former och funktioner.

2.6 Andra demokratiska dokument

Enligt UNESCO- konventionen mot diskriminering inom undervisningen, som godkändes av Sverige 1968, står det i artikel 5 moment 1 att fördragsslutande parter har kommit överens om följande:

Det är väsentligt att respektera föräldrars och andra laga målsmäns frihet, för det första att välja andra läroanstalter för sina barn än de som upprätthålles av de offentliga myndigheterna men som motsvarar de minimikrav för undervisningen som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter och, för det andra, att på ett sätt som överensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med deras egen övertygelse, och att ingen person eller grupp av personer skall påtvingas en religiös fostran som inte överensstämmer med hans eller hennes övertygelse.

Vidare: i Europarådets konvention finns det ett första tilläggsprotokoll gällande skydd för de mänskliga rättigheterna, vars artikel 2 lyder som följer:

Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

Ytterligare en konvention som Sverige som land har ställt sig bakom är FN:s allmänna deklARATION om mänskliga rättigheter, där det i artikeln 26.3 står på följande sätt:

Rätten att välja undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.

3. Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att få en inblick i om hur religionsundervisningen bedrivs i en kommunal respektive friskola. Vilka likheter och skillnader finns det skolorna emellan gällande undervisningen och dess innehåll? Får eleverna oberoende av kön likvärdiga förutsättningar till lärande och jämställdhet? Vad betyder det för skolorna att Sverige sedan 1962 har haft en konfessionsfri undervisning och att den nuvarande gemensamma grundskoleplanen bedriver en etik som vilar på kristet humanistiskt västerländskt grund?

Detta leder mig till följande frågeställning:

Vad betyder konfessionsfri undervisning och att skolans etik har sin grund i kristendomen för lärarna?

Hur är behandlingen av eleverna samt deras möjligheter till lärande om och förståelse för andra människors tro?

Hur genomförs religionsundervisningen i friskolan respektive kommunalskola?

4. Metod

Denna uppsats kommer att bearbetas utifrån en kvalitativ forskningsmetod, där intervjuer kommer vara den teknik som kommer att ligga till grund för fakta och kunskapsinsamling. Eftersom jag anser att denna metod kommer att göra mest rättvisa och ge störst förståelse för denna undersökning. Förutom detta kommer jag att genomföra fältobservationer, närmare sagt dolda observationer. Vilket innebär att lärarna och eleverna inte vet om att jag observerar dem och tittar på olika aspekter, som exempelvis hur miljön är i klassrummet och behandlas alla elever lika samt lärarens engagemang i undervisningen.

I sin bok påpekar Holme & Solvang (1991) vikten av detta, där han skriver att när man skall välja metod måste man tänka att det finns både nack- och fördelar. Det finns alltid fler alternativ av metod och inte bara en. Kvantitativa metoder har sin styrka i att de kan förklara olika företeelser medan de kvalitativa har i syfte att skapa en större förståelse för de problem man arbetar med. Därför är det otroligt viktigt att man vet vad dessa två metoder handlar om samt vilka tekniker dessa innehåller.

Utifrån Kvale (1997) tankegångar är kvalitativa och kvantitativa metoder verktyg, där deras användbarhet beror på vilka forskningsfrågor som ställs. Som verktyg kräver de olika kompetens, då forskarnas förmåga och intresse skiljer sig när det gäller genomförandet av kvantitativa beräkningar samt kvalitativa språk analyser.

4.1 Kvalitativ intervju

Kvalitativ metod är ett samlingsbegrepp för proceduren som mer eller mindre utsträckning kombinerar fem olika tekniker: deltagande observation, observation, direkt observation, analys av källor samt informant- och respondentintervjuer enligt Holme & Solvang (1991). Man försöker inom kvalitativ metod att ta bort naturvetenskapens subjekt-objekt-förhållande mellan forskare och undersökningsenheter genom att skapa tillit och förståelse mellan forskaren och personer som är med i undersökningen. Själva framväxten av resultaten och forskningsprocessen sker i ständig växelverkan mellan teori och empiri, alltså mellan forskare och undersökningspersoner. I en ideal värld är den kvalitativa intervjun en ”avtappning” av ett vanligt samtal på information som den kan ge. Dock måste det påtalas att styrningen är tydligare än i ett samtal som sker i vardagen, både när det gäller tidpunkt och tema. När de teoretiska grunderna samt intresse för problemet har väckts kan man påbörja intervjun. För att

underlätta genomförandet av intervjun och framställningen av insamlad fakta skall man använda sig av en intervjumanual samt spela in intervjun. Förut fick man göra det för hand men i dagens samhälle finns det datorprogram som analyserar informationen Holme & Solvang (1991).

Enligt Patel & Davidson (2003) är den kvalitativa intervjuens syfte att identifiera och upptäcka egenskaper och tillståndet hos något, exempelvis undersökningspersonens livsvärld. Både forskaren och personen som blir intervjuad är tillförande och viktiga i ett samtal. Om den kvalitativa intervjun skall lyckas bör forskaren hjälpa intervjupersonen att i samtalet komma med relevanta och sammanhängande resonemang om det undersökningsämnet. Dock betyder det inte att intervjuaren skall konstruera ett sammanhängande resonemang åt undersökningspersonen, kan inte denne någonting om undersökningsämnet är det en kvalitet i sig att upptäcka detta.

4.2 Fältobservation

När forskaren genomför observationer ska denne lyssna, titta samt fråga, på så sätt skapar han sig en bild om hur verkligheten ser ut för personerna som har observerar. Antingen kan man genomföra observationer dolt eller öppet samt delta i eller finnas i närheten. Detta medför också att forskaren ställs inför olika alternativ av etisk natur. Forskaren måste vara aktsam om att inte missbruka den tillit som denne har fått från undersökningsdeltagarna. Konfidentiella uppgifter som exempelvis undersökningsdeltagarnas namn och personuppgifter måste skyddas. Hur som helst måste forskaren vara diskret med hur insamlingen av informationen sker. Det mesta av informationen får man från källmaterial som man använder. Vilket gör att man är otroligt beroende av vilka källor man har till sin användning. Detta leder till att man måste ha många källor eftersom det inte är säkert att det finns användbar information i de källor man har. Att klarlägga källan som man arbetar med innan man tolkar den är viktigt enligt Holme & Solvang (1991).

Svensson & Starrin (1994) skriver att en av de stora kontroverserna när det gäller deltagande observationer, är mellan den öppna och den dolda observationen. Men öppen observation menas att forskaren är helt öppen med vad han håller på med medan den dolda innebär att de undersökta personerna inte är medvetna om att de är under observation. Vidare anvisar Svensson & Starrin (1994) att den bästa utav en dold och en öppen observation är den dolda pga. att de observerade då agerar som de alltid gör och som om observatören inte är

närvarande. Samt att det dolda är den bästa metoden ur en forskningssynpunkt och då främst möjligheten att tillföra nya kunskaper.

4.3 Urval

Som det står nämnt ovan så kommer uppsatsen grunda sig på ett kvalitativt tillvägagångssätt med intervju som metod för att undersöka om vad det finns för likheter och skillnader mellan skolorna. Eftersom det har gjorts så lite forskning om de tidigare skolåren valde jag att fokusera mig på skolår 1-6, där jag helst ville och hoppades få skolklasser i samma årskull. Utav de fyra skolorna som medverkade i undersökningen är det tre skolor som representeras av skolår 6 medan den fjärde skolan representeras av skolår 3 på grund av att de inte hade tid att ta emot mig och vara med i undersökningen i skolår 6. Innan intervjuerna genomförs med de olika lärarna på skolorna som ingår i studien, kommer en fältobservation att realiseras på varje skola. För att på sätt kunna bilda mig en uppfattning om hur religionsundervisningen genomförs på skolorna samt om flickor och pojkar ges lika mycket uppmärksamhet och rättvisa. Dessutom gjorde observationen på de olika skolorna att jag inte behövde lägga stor uppmärksamhet och kraft på att anteckna utan kunde bara fokusera mig på att genomföra intervjuerna.

4.4 Tillvägagångssätt

För att få skolor till min undersökning skickade jag e-post till olika lärare på olika skolor i en och samma kommun, där jag beskrev vad min uppsats går ut på och vilka aspekter som jag var intresserad av att undersöka. Många av skolorna ville inte vara med i undersökningen även om de ansåg undersökningen som spännande. Tillsist fick jag tag på fyra olika skolor,

Intervjuerna gjordes med två lärare vid två olika kommunala skolor samt med två lärare från två olika friskolor. Det gemensamma för dessa lärare är att alla kom från kommun. Vad det gäller friskolorna så intervjuades en lärare från en kristen friskola samt en lärare från en muslimsk inriktad friskola. För att på så sätt få större variation men också uppfattning om hur det är på skolorna. Alla lärare var koncentrerade och verksamma vid de lägre åldrarna, alltså skolår 1-6. För att på bästa möjliga sätt få med all information som förekom i samband med de olika intervjuerna använde jag en bandspelare till min hjälp.

4.5 Etiska aspekter

Vetenskapsrådet (2002) hävdar att det finns fyra allmänna huvudkrav på forskning, som individskyddskravet kan beskrivas med. Dessa fyra olika kallas för samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, informationskravet samt nyttjandekravet.

4.5.1 Informationskravet

Enlig vetenskapsrådet (2002) måste de som är med i undersökningen informeras av forskaren om vad som är undersökningens syfte samt hur undervisningen i stora drag skall genomföras. Forskaren har till uppgift att underrätta uppgiftslämnare och deltagarna i undersökningen, om vad deras roll är i projektet samt vilka krav som ställs på dem. Personerna som är med i undersökningen skall belysas om att deras deltagande är frivilligt vilket innebär att de har rätt att avbryta deras medverkan i undersökningen när som helst. Dessutom ska forskaren klargöra för undersökningsdeltagarna om vilka aspekter som kan påverka deras vilja till deltagande.

4.5.2 Samtyckeskravet

Människor som medverkar i en undersökning har rätt till att själva bestämma över sin medverkan. Samtycke ska alltid erhållas i undersökningar där deltagarna gör aktiva insatser. Att skaffa deltagarnas samtycke är alltid forskarens uppgift. Ibland kan det hända att forskaren måste vända sig till föräldrar eller vårdnadshavare för att få samtycke eftersom undersökningsdeltagarna är under 15 år och undersökningen behandlar etiskt känsliga aspekter. Genomför man stora enkätundersökningar där informationen samlas in genom postenkät behövs inget samtycke på förhand, förutsatt att det med enkätformuläret följer utförlig information om projektet. Har dessa regler följts kan det individuella samtycket anses ha lämnats när enkäten returneras ifylld menar vetenskapsrådet (2002).

Vetenskapsrådet (2002) hävdar att deltagarna i en undersökning skall självständigt kunna bestämma om hur länge samt på vilka villkor de ska delta. Vidare skall deltagarna kunna avbryta sin medverkan utan att det får negativa följder för dem. Denna regel är relativt problemlös om deltagarna är aktiva i en undersökning. Detta medför att deltagarna kan avbryta sin medverkan i exempelvis en intervju när de vill. Undersökningsdeltagarna får inte utsättas för olämpliga påtryckningar av forskaren om dessa vill avbryta sin medverkan i undersökningen. Beroendeförhållanden borde inte finnas mellan undersökaren och personer som medverkar i projektet.

4.5.3 Konfidentialitetskravet

Deltagare som medverkar i undersökningen skall skyddas och ges största konfidentialitet. Deras personuppgifter skall bevaras på ett sådant sätt så att inga obehöriga får betrakta på dem. Alla människor som arbetar med undersökningen och dess deltagare skall skriva under en förbindelse om tystnadsplikt, för att på så sätt skydda att etiskt känsliga uppgifter om deltagarna sprids. Vad som uppfattas som etiskt känsligt varierar från samhälle till samhälle och från en tid till en annan. Forskaren skall anteckna, lagra samt avrapportera alla uppgifter om identifierbara personer så att inga utomstående personer kan komma på vilken deltagare det handlar om. För utomstående skall det vara omöjligt att komma åt uppgifterna påpekar vetenskapsrådet (2002).

4.5.4 Nyttjandekravet

Vetenskapsrådet (2002) påpekar att data som samlas in om enskilda personer får bara användas för undersökningssyftet och ingenting annat, vilket innebär att deltagarna skall kunna känna trygghet i att deras uppgifter inte kommer användas i några andra sammanhang förutom forskningsprojektet. Inga utlåningar för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften får förekomma. Insamlade uppgifter om deltagarna i undersökningen får inte användas för åtgärder och beslut som har negativa följder för den enskilde förutom om denne ger sitt medgivande.

5. Resultat

Denna del kommer att behandla den fakta som jag har fått in genom intervjuer och fältobservation. Intervjuerna har genomförts med 4 lärare på 4 olika skolor, där två utav skolorna var kommunala och de resterande två var friskolor. Fältobservationerna genomfördes hos dessa 4 olika lärare och vid deras religionsundervisning.

5.1 Muslimska friskolan

Vid denna friskola går det ungefär 110 elever fördelade på 7 skolår, även om det är en F-9 friskola. Det går bara muslimska barn på denna skola från både Europa och Asien. Skolan har förutom en skolchef och en rektor dessutom 25 anställda där 13 utav dessa är lärare. I skolår 6 går det 15 elever där 10 elever är flickor och de resterande 5 är pojkar.

5.1.1 Intervju med lärare på muslimska friskolan

1. På skolan där du genomför din undervisning; vilka språk, religiösa (konfessionella) grupper samt identifierbara etniska/kulturella grupper finns representerade?

När det gäller det språkliga så finns det på vår skola arabiska, somaliska, bosniska samt olika kurdiska språk, alltså både surani och kurmadjo samt badini. Om man tittar på de olika religiösa riktningarna så är det på detta vis att alla barn som går på skolan är muslimer men vi har både sunni och shia muslimer representerade.

2. Hur pass viktigt är det för dig som lärare att eleverna reflekterar över religioner och trosåskådningar i skolan?

Det ingår som bekant i läroplanen att undervisa i religion. Våra barn här läser på egen hand så att säga, eller vad ska jag säga utanför läroplanen. Barnen läser extra om Koranen och fördjupar sig i det, detta sker utanför kursplan och timplan. Eftersom de inom ramen för läroplanen får undervisning om övriga religioner också.

3. Anser du som lärare att religionsutvecklingen som har genomförts har mynnat ut i större förståelse och respekt eleverna emellan? Om ja ge exempel.

När det gäller förståelse och respekt eleverna emellan så är det så att alla är muslimer, i den meningen så finns det inga religiösa skillnader så att säga mellan våra elever. Vad vi försöker

ändå åstadkomma det är naturligtvis att man skall få en insikt och en kunskap om andra religioner för att på så sätt få en större respekt och förståelse för andra människors tro.

4. Bedömer du att lärare som har en privat religiös tro har det svårare att vara neutrala i religionsundervisningen?

Detta är en jättesvår fråga alltså, för det handlar visserligen om hur man är överhuvudtaget. Vem är jag som människa? Jag tror inte i och för sig att det är något bekymmer att undervisa i religion eller i samhällskunskap, där man kan ha olika politiska uppfattningar och så vidare. Alltså skolans uppgift är naturligtvis att försöka servera någon sorts fakta baserad information till elever. Dock anser jag att mina egna tankar och funderingar om vad som är värdefullt och viktigt i livet, det går liksom inte att hålla tillbaka. Det tror jag framkommer med allsakerhet.

Jag hävdar att man kan undervisa, ändå om jag nu skulle vara en djupkristen person så kan jag undervisa om Islam utifrån vad jag vet om Islam samt den kunskap och fakta som finns om Islam. Eftersom skolan inte skall värdera, jag skall inte säga att kristendom är bättre, judendom är bättre eller något annat är bättre än något annat. Utan var och en får tro på det man själv känner att man vill tro på, det är så det är.

5. I din religionsundervisning, fokuserar du dig på att visa likheter eller skillnader religionerna emellan?

Ja, det blir ju liksom lite både och, när det gäller de tre systerreligionerna. Det finns väldigt mycket likheter och det är ju viktigt att barnen ser det och vet det, att skillnaden inte är så stor utan vi har många gemensamma profeter och många gemensamma texter och berättelser. En kristen känner igen många berättelser även ifrån Koranen så att det finns stora likheter. Dock är det också viktigt att påpeka vad det är som skiljer oss åt och hur kan man tro på ett visst sätt och varför man tror på just detta sätt. Eleverna skall få en inblick att det finns vissa olikheter för att det är ju så men de skall ändå ha respekt för olikheterna.

6. När man påbörjar att planera undervisningen/ lektions innehåll och kommer fram till olika religiösa texter, hur skall dessa texter framföras till eleverna? Ge några exempel.

När det gäller texter så är det att på vår skola så har vi barn ifrån förskoleklass till årskurs 7. På grund av detta så blir det inte mycket texter som man lägger framför barnen, som de sedan skall läsa och fundera över. Utan det blir mera så att jag som vuxen försöker samla på mig information utifrån de olika religionerna och presenterar det för barnen. Mera djupgående textanalyser det får anstå tills barnen blir lite äldre och kan tänka mera förståndigt själva.

7. Vilka källor/material tar du till din hjälp vid dessa framläggningar?

Eftersom vi denna termin bara läser om Islam så är det främst Koranen som man utgår efter men också annat material när det gäller Islam. Vad det gäller de andra religionerna så är det läroböcker främst men också annat material.

8. Vad innebär konfessionsfri undervisning för dig som lärare?

Konfessionsfri undervisning innebär i grunden att skolan inte skall ta ställning till olika religioner. Istället blir uppdraget i skolan när det gäller religionsundervisning förmedla en sorts allmän kunskap om dem olika världsreligionerna som finns presenterade. Den ena religionen är inte bättre än den andra utan alla religioner har sin plats i undervisningen. Sedan skall man peka på likheter och olikheter mellan religionerna. Gör man det och klarar av det så är det konfessionsfriundervisning. På vår skola så är det att religionsundervisningen är konfessionsfri men skolan är inte det, för att vi driver en muslimsk skola där det ändå är en muslimsk tradition och kultur som genomsyrar lite granna av det dagliga arbetet. Som exempelvis att våra barn ber vid ett tillfälle varje dag strax efter tolv och i den meningen så blir det islamiska inslaget tydligt kan man säga hos oss.

9. I styrdokumentet står det att "skolans undervisning vilar på kristet grund". Hur förhåller du dig till detta som lärare?

Det står faktiskt på detta vis och då är det en gammal kultur arv kan man säga, som hela västvärldens samhällsbygge egentligen grundar sig på och tar sitt ursprung. Tio Gudsbudord, man skall inte döda, stjäla och allt vad det nu är. Texten är en politisk kompromiss som våra politiska partier har gjort i landet, för att komma till en enighet om ändå vad som skall stå i dem här dokumenten. I det dagliga livet i skolan så tycker jag att den passusen inte är särskilt påtaglig eller särskilt viktig. Jag menar hela vårt samhällssystem och rättssystem kan vi i långa stycken härleda till Tio Gudsbudord. Men det är vi inte ensamma om att ha Tio Gudsbudord, ja menar det finns andra regler i andra religioner som säger samma saker. Det är på grund av att vi i västvärlden hållit oss till kristendomen och därför har det blivit som det är.

10. Anser du att skolans undervisning i religionsämnet kan vara "konfessionsfri" samtidigt som den vilar på "kristen grund"?

Jag tror faktiskt att det är möjligt att vara konfessionsfri skola eller friskola på kristet grund eftersom man inte förordnar en religion framför en annan. Utan alla är på något sätt likvärdiga och man har rätt att tro på vad man vill som enskild individ själv tycker passar en bäst så att säga. Att sedan hela vårt system i samhället och rättsväsendet som jag nämnde tidigare vilar på kristen grund det någonting annat, det är på ett högre plan på något sätt som inte har med det här att göra anser jag.

11. Vad anser du är den stora skillnaden mellan en kommunal och en konfessionell friskola?

Skillnaden mellan en kommunalskola och en friskola är ganska liten egentligen. Vi som friskola lever efter precis efter samma regelverk som den kommunalskolan, har samma förväntningar på oss ifrån skolverket. Att alla barn skall klara av målen, det är samma läroplan alltså i det stora hela är det likadant som den kommunala skolan. Idag så finns det kommunala skolor med olika profiler som man trycker lite extra på. Det kan exempelvis vara en skola som har en inriktning på idrott, natur eller miljö. Medan vi här hos oss har då arabiska och religion som vår profil kan man säga. Därför anser jag att likheterna är mycket, mycket större än skillnaderna.

5.1.2 Fältobservation på muslimska friskolan

Miljön i klassrummet anser jag vara god men dock lite stökig kan ha berott på att man inte var i sitt klassrum. Läraren är otroligt engagerad och påläst när det gäller Islam och den undervisningen. När det gäller de övriga religionerna kan jag inte uttala mig om då de denna termin bara läser om Islam.

Eftersom barnen läser om Islam i undervisningen så använder man sig av främst Koranen som källa men annat material tas också till hjälp. Detta gör att jag undrar hur pass neutral är läraren i sin undervisning. Det är läraren som undervisar först för att sedan släppa fram barnens funderingar och frågor. Alla barn får säga vad de tycker och tänker vilket gjorde att spänningen i klassrummet inte kändes alltför tung. Dock känner jag att barnen vet om att det är läraren som bestämmer.

Jag kan inte se några skillnader mellan behandlingen av pojkar och flickor från lärarens håll dock anser jag att flickorna tar för sig mer och tillför att det blir mera stökigt under lektionen. Eleverna är villiga och intresserade av att lära samt använder sig av ett språk utan svordomar.

5.2 Kristna friskolan

Denna skola har vuxit mycket sen dess grundande för ungefär 30 år sedan. Idag går det på skolan ca 270 barn och de är fördelade på förskola, fritids och f-klass till skolår 9. På skolan finns det 45 anställda. Alla barn som går på skolan är kristna och det gäller lärarna också. Skolan leds av en styrelse. I denna klass som är en skolår 3 klass går det 16 elever.

5.2.1 Intervju med lärare på kristna friskolan

1. På skolan där du genomför din undervisning; vilka språk, religiösa (konfessionella) grupper samt identifierbara etniska/kulturella grupper finns representerade?

När det gäller skolan så går det inte muslimska barn där utan det är bara kristendomen som finns representerat som religion, där den evangelist kristna och syriskt ortodoxa utgör majoriteten bland eleverna. På grund av detta förekommer mest diskussioner om vilken inriktning är bäst, är det den kristna kyrkan i Sverige eller den kristna kyrkan i deras hem länder. Dock måste man påpeka att det också går elever som inte kommer från troende hem. Dessutom så finns det flera olika språk representerade förutom det svenska språket som exempelvis spanska, syrianska, arabiska samt engelska.

2. Hur pass viktigt är det för dig som lärare att eleverna reflekterar över religioner och trosåskådningar i skolan?

De föräldrar som har valt att placera sina barn i den här skolan vet om att det är en kristenfriskola som står för kristna grunder. Detta gör att vi utan problem kan berätta vad vi tror på och att det är det som är utgångspunkten. På skolan så har vi morgonsamlingar varje dag ungefär 10 min där vi tillsammans med barnen läser i ämnesboken. Som jag har nämnt tidigare så kommer inte alla barnen från troende hem, ungefär 30 % av barnen kommer inte från troende hem. Dessa elever måste ändå vara med på morgonsamlingarna, de behöver inte be men skall sitta utav respekt för oss andra som gör det. Men många utav dessa barn räcker upp handen och vill att vi skall be olika böner för att tacka för olika saker. Det präglar ju hela klimatet så förstås är det viktigt med att eleverna reflekterar över religioner och trosåskådningar i skolan.

3. Anser du som lärare att religionsutvecklingen som har genomförts har mynnat ut i större förståelse och respekt eleverna emellan? Om ja ge exempel.

Det som tas för givet är att kristen tro är den rätta, på denna skola. Om man inte ansåg det så hade man annars aldrig valt att placera sina barn på den här skolan. De svenska barnen tycker jag nog är mer öppna än de syrianska barnen, för att för dem så finns det bara den syrianska tron punkt slut. Man är inte klok om man tror någonting annat. På så sätt är de svenska barnen är mera öppna, för att de inser att andra tror på vissa sätt och andra på andra sätt. Den diskussionen som vi har fört många gånger om är vem som är bäst, Jesus eller Maria? Får man tillbe Maria eller skall man tillbe bara Jesus? På ett fult sätt kan man säga att vi har "tävlat" om vilken religion som är viktigast eller bäst. Den ortodoxa tron känns mera svart på vitt än den evangeliska tron som känns mera öppen.

4. Bedömer du att lärare som har en privat religiös tro har det svårare att vara neutrala i religionsundervisningen?

Här behöver man inte vara neutral som lärare men från tidigare erfarenheter där jag har arbetat på andra skolor så har jag inte fått visa mig praktiska tro mera än när någon frågade mig om det eller så. Enligt mig så tycker jag nog att det öppnar vyer om man har en tro, oberoende på vilken tro det än må vara. Människor öppnar sig på ett annat sätt och man förstår att det faktiskt kan finnas någonting som inte syns och det tror jag är viktigt. Det är viktigt att man har en tro för då har man en förståelse för att människor kan tro på olika sätt.

5. I din religionsundervisning, fokuserar du dig på att visa likheter eller skillnader religionerna emellan?

Eftersom jag undervisar i trean så har vi faktiskt inte kommit in någonting alls på de andra religionerna, undantaget vid vissa tillfällen då någon har frågat någonting om islam eller judendom. Det är bara då vi har kommit in på tre stora världsreligionerna. Kristendomen är det ända som vi undervisar i, för att barnen är så pass små samt att det är en friskola. Världsreligionerna ligger längre fram i kursplanen för vår del.

6. När man påbörjar att planera undervisningen/ lektions innehåll och kommer fram till olika religiösa texter, hur skall dessa texter framföras till eleverna? Ge några exempel.

Om vi tar en bibeltext så har jag lagt upp undervisningen på många olika sätt. Dels har vi dramatiserat texter, där vi har läst texten tillsammans för att sedan tilldela barnen olika roller utifrån texten vilket har lätt till att vi har gjort ett drama på den. Både som det står ursprungligen men också som om det skulle kunna skett idag. Exempelvis har vi spelat upp den barmhärtige samariern som om den skulle ske idag. Där eleverna har de fått vara ett

fotbollsgång och där det plötsligt kommer det en huligan som är snäll. Så att man för in det i nu tiden. Sedan har vi också jämfört olika texter från olika biblar, där barnen har fått se skillnader och likheter mellan orden och ordens betydelser samt att vi har målat en hel del utifrån teckningar. Dessutom så vi har pratat utifrån vad texter betyder idag, för det tycker jag är viktigt att de förstår att det inte bara är en gammal text som betydde någonting då utan att texten betyder också någonting idag. Vad skulle den kunna betyda för att sedan genomföra diskussioner utifrån detta.

7. Vilka källor/material tar du till din hjälp vid dessa framläggningar?

Till vår hjälp har tagit en bok som heter ”Berättarbibeln”, där bibelns berättelser är återberättade. Sedan har jag använt olika bibelöversättningar helt enkelt och andra andaktsmaterial, filmer samt tittat lite på nätet. Vad som finns och vad som har gjorts tidigare. Dessutom så har jag arbetat mycket i söndagsskolan tidigare så mycket av det materialet plockar jag därifrån. Man kan säga att jag har blandat väldigt mycket.

8. Vad innebär konfessionsfri undervisning för dig som lärare?

Konfessionsfri undervisning har vi har hela dagarna förutom mellan 8.30 och 8.40, då har vi morgonsamling. Undervisning är ickereligiös, så för mig gäller det att undervisa helt som vanligt och tänka på att det här är inte en kristen skola där man stoppar in Gud i varje ämne, utan det Gud finns med i är morgonsamlingarna. Ibland kan Gud finnas med på rasterna om det händer någonting men inte förövrigt.

9. I styrdokumentet står det att ”skolans undervisning vilar på kristet grund”. Hur förhåller du dig till detta som lärare?

För mig är det inga problem, dels för att jag har en kristen tro men också för att det står att den vilar på en kristen grund och de värderingarna. Dessa värderingar är tio Guds budord, t.ex. att vi skall vara justa mot varandra, vara bra kompisar samt att allt vad man vill att människorna skall göra för en skall man göra för dem. Detta är humant tänkande och det ser jag inte som något problem, vare sig man är kristen eller inte, utan det är allmänmänskligt. Dock börjar det att bli ett hett ämne idag bara för att man inte skall ha med Gud någonstans alls och därför försöker man få till att det är ett problematiskt. Ingen annan religion ser det heller som problematiskt, om man inte råkar säga att det just är kristet. Vilken religion som helst har dessa värderingar med sig de kallas bara för någonting annat istället för tio Guds budord.

10. Anser du att skolans undervisning i religionsämnet kan vara "konfessionsfri" samtidigt som den vilar på "kristet grund"?

Alltså för mig är religionsundervisningen en icke-konfessionell undervisning även om den vilar på kristet grund. Oberoende på om man talar om Gud eller Gudar beroende på vilken religioner man undervisar om kan man aldrig säga att den ena religionen är bättre eftersom det går och bryter emot läroplanen och dess neutralitet inom undervisningen. Alla måste få tro på det de vill och känner passar de bäst.

11. Vad anser du är den stora skillnaden mellan en kommunal och en konfessionell friskola?

Största skillnaden med att arbeta på en kristenfriskola är att det blir ett annat klimat alla på denna skola är kristna. Vilket innebär att vi börjar med morgonsamling för all personal kl.8 till 8.15 där man ber tillsammans ber och delar något guds ord tillsammans. Man finns där för varandra och kan be för barnen utan att nämna de vid namn. Hela den atmosfären präglar skolan, en kärleksfull atmosfär som jag faktiskt inte har känts på någon annan skola på det viset. Man pratar inte illa om varandra på något vis alls utan istället hjälper och stöttar man varandra. Även när det gäller barnen så bryr man sig mera om barnen inte bara för deras kunskapsmässiga del utan för hela människan, hur mår du som människa? Detta är inte för att man vill pracka på dem någon Gudstro utan man bara vill dem väl. Det är den absolut största skillnaden enligt mig.

5.2.2 Fältobservation på kristna friskolan

När det gäller själva miljön i klassrummet så anser jag att den är god samt ganska ordningsam. Läraren vill ha ordning och reda. Kunskaperna om kristendomen är väldigt goda men vad det gäller de andra religionerna så kan jag inte uttala mig om då barnen bara läser om kristendom till skolår 6. Denna lärare är väldigt engagerad och vill lära barnen men är inte så neutral, eftersom religionsundervisningen präglas av kristendomen. Där den kristna läran anses vara den enda riktiga och utgör utgångspunkten i undervisningen.

Berättelser från Bibeln utgör lektionernas grund. Man använder sig av en bok som heter "Berättar bibeln" som innehåller återberättade Bibel berättelser men annat material används också som exempelvis kommer från söndagsskolan där läraren var tidigare varit aktiv. Just nu läser man berättelsen om det förlorade fåret där man sedan genomförde diskussion i klassen. Det är läraren som för samtalet och har sista ordet men barnen kommer med egna frågor om

funderingar. Jag anser att det är en ganska lättsam stämning men en neutral diskussion där alla har rätt att uttrycka sig och sina tankar.

Vad det gäller eleverna så anser jag att syns att de eleverna tycker om att ha religionsundervisning. De är engagerade och lyhörda, dock måste det sägas att några tar för sig mera än andra. Detta gäller både pojkar och flickor. Vad det gäller språket så det väldigt vårdat språk som används utan svordomar.

5.3 Kommunalskola 1

Detta är en F-9 kommunalskola som har två rektorer, en för F-6 och en för 7-9. På skola går det ungefär 330 elever där 17 av dessa barn går i förskoleklass. Ungefär 40 barn är inskrivna i fritidshemmet. Resterande elever är fördelade på 14 olika klasser. Där ca en fjärdedel utav alla dessa barn har ett annat modersmål är svenska. På skolan arbetar det 50 personer där 35 utav dessa är lärare. Skolår 6A är en klass som är ganska stor, närmare sagt 18 elever.

5.3.1 Intervju med lärare på kommunalskola 1

1. På skolan där du genomför din undervisning; vilka språk, religiösa (konfessionella) grupper samt identifierbara etniska/kulturella grupper finns representerade?

Vi har ungefär 30 % elever med invandrar bakgrund och den största gruppen bland dem är den syrianska och de är kristet ortodoxa. Sedan så finns det några muslimer men de är inte så många så att man kan säga att de utgör någon grupp, det är en flicka av 370-380 elever som bär slöja på högstadiet. Det är det ända synliga men det har funnits många elever som jag har haft tidigare som har haft ett muslimskt påbrå men de har inte vart praktiserande.

2. Hur pass viktigt är det för dig som lärare att eleverna reflekterar över religioner och trosåskådningar i skolan?

Elevernas funderingar över religioner det är någonting som jag väver in i mycket utav det jag gör, utifrån att i det verkliga livet sedan så träffar man på människor utav alla dess slag. Det handlar om att respektera människor som inte är som de själva. I sexan så har vi nu arbetat och pratat allmänt om de olika religionerna, vad som är utmärkande för de enskilda religionerna. Barnen har jobbat i grupper där de har varit 3 i varje grupp och arbetat med en tilldelad religion. Alla grupper fick 6-7 kriterier att titta på inom respektive religioner e.tx. vad är det för religiösa skrifter, vilken gud finns med i religionen, finns det några symboler som är viktiga och finns det några viktiga byggnader etc. Detta har de sedan fått redovisa för

föräldrarna och sätta upp på väggen i klassrummet. Vi för diskussioner pratar, gör övningar mycket där man försöker att få de att förstå hur man kan möta andra som inte är som de själva. Men det kan handla om vanliga gammalsvenska barn som har olika uppfattningar om saker och ting som kommer ihop. Som vi sedan prata med varandra om, lyssna på varandra och inte dömer någon på förhand, utan att man lär känna personen.

3. Anser du som lärare att religionsutvecklingen som har genomförts har mynnat ut i större förståelse och respekt eleverna emellan? Om ja ge exempel.

Om eleverna har större förståelse och respekt för varandra är jättesvårt och säga. För att i den här åldern, de går i 6an de här eleverna som jag har nu, det är en process som börjar väldigt tidigt. Där man för in det här med respekt och att man skall behandla varandra på samma sätt som man själv vill bli behandlad. På grund av detta är det väldigt svårt att mäta om man har nått det man vill. När vi i klassen diskuterar vissa frågor som det här med att ha tillgång på mat, har eleverna det lätt att förstå. Man skall vara generös och att alla behöver lika men sen när det gäller andra saker så kan barnen reagera som att de inte har fattat någonting alls utan man är tillbaka på ruta ett, barnen kan vara ganska så primitiva. Det händer att när barn uttalar sig så märker man att det inte är barnens egen uppfattning utan oftast så är det någon vuxen som har sagt det. Det kan vara så att de har fått med det hemifrån eller sett någon film. Det kan hoppa mycket ur munnen på dem som gör att man reagerar men hur kan barnet veta eller ha en uppfattning om det, då de förmedlar något ifrån vuxenvärlden.

4. Bedömer du att lärare som har en privat religiös tro har det svårare att vara neutrala i religionsundervisningen?

Jag kan ju bara svara för mig själv och jag är kristen och det vet barnen om. Att jag brukar gå till en kyrka ibland men det blandar jag inte in i religionsundervisningen. Exempelvis nu när vi har jobbar med världsreligionerna, ingenting som jag har förmedlat till barnen har jag antytt vara viktigare än det andra samt att jag absolut mera påvisar likheterna mellan religionerna istället för skillnaderna. Tittar man på själva undervisningen så anser jag nog att religionsundervisningen är det som man tar i sista hand, folk tycket att det är svårt och försöker komma undan det. Detta gör att barnen får väldigt lite med sig många gånger, i lågstadiet berättar man om de gammal bibliska testamentliga berättelserna. För att de är lite som spännande sagor men annars är det ganska torftigt det de får med sig.

5. I din religionsundervisning, fokuserar du dig på att visa likheter eller skillnader religionerna emellan?

Absolut är det likheterna som jag försöker visa.

6. När man påbörjar att planera undervisningen/ lektions innehåll och kommer fram till olika religiösa texter, hur skall dessa texter framföras till eleverna? Ge några exempel.

När det gäller olika texter är det inte så himla enkelt, jag försöker tänka på hur det är bland de yngre barnen när det läser bibliska berättelser. Det är väldigt sällan de läser direkt ur bibeln utan det finns ”barnens bibel” och dessa texter skrivna mera för barn. Texterna är omskrivna så mycket att de är anpassade just för den åldersgruppen. Till och med sexan så tittar man mest på att bibeln att det består av gamla och nya testamentet, man pratar lite anmält om bibeln, läser inte särskilt mycket i bibeln utan tittar på vissa bibelord som t.ex. den gyllene regeln. Eftersom jag kan en del av bibelns berättelser så tycker jag att det är roligt att titta och prata om den röda tråden i Bibeln. Hur det som står i det Gamla testamentet går igen i det Nya testamentet, exempelvis offerlammet som man offerar under påsken då. Vad är symboliken kring sådana saker det tycker jag kan vara lite roligt att visa på och prata om.

7. Vilka källor/material tar du till din hjälp vid dessa framläggningar?

Vi använder oss av både äldre och nyare läroböcker för att om man säger innehållsmässigt så har det inte förändrats. Den ända skillnaden är att de äldre läroböckerna innehåller är mer så att säga avskalade.

8. Vad innebär konfessionsfri undervisning för dig som lärare?

Konfessionsfri undervisning för mig innebär att du skall vara objektiv som lärare. Man skall berätta om de olika religionerna utan att försöka att påverka utan berätta att det finns människor som tror på detta sätt samtidigt som det finns en del människor tror på det här sättet. Vi har pratat väldigt mycket om vad som startade livet, alltså frågor som alla människor har haft och funderat över. Det övernaturliga tycker ungarna är jätteroligt att fundera på, gud och djävul finns det? Tror man på gud så tror man på djävulen också vissa sanningar kan man bara plocka ut. Barnen håller på med en massa dataspel där det är mycket demoner som de håller, det gör att de kommer lätt in på sådana saker själva.

9. I styrdokumentet står det att "skolans undervisning vilar på kristen grund". Hur förhåller du dig till detta som lärare?

Står det i läroplanen att "skolans undervisning vilar på kristen grund". Är det kvar? För det diskuterade man att det skulle tas bort men jag menar hela vårt förhållningssätt till varandra, hela vår lagstiftning är ju byggd utifrån de kristna värderingarna. Det är inte öga för öga tand för tand utan det är t.ex. alla människors lika värde, respekt och värdighet gentemot varandra samt att vara en bra kompis.

10. Anser du att skolans undervisning i religionsämnet kan vara "konfessionsfri" samtidigt som den vilar på "kristen grund"?

Det så jag nämnde i föregående fråga gör att jag som lärare absolut inte alls ser några problem med att skolan vilar på kristen grund samtidigt som den är konfessionsfri.

11. Vad anser du är den stora skillnaden mellan en kommunal och en konfessionell friskola?

De stora skillnaderna mellan en kommunalskola och en konfessionellfriskola är att exempelvis i en muslimsk skola så ligger Koranen på bordet och att man undervisar. Jag har jobbat på en muslimsk friskola, där man utöver den vanliga undervisningen hade undervisning om Koranen. Där man dessutom bad och genomförde den rituella tvättningen. Dessutom var det tillåtet att prata om Allah och Muhammed på ett helt annat sätt än vad man kan göra på en vanlig grundskola. På en kristen skola där man tror att Gud hör bön kan jag mycket väl tänka mig att man ber Gud att ta bort smärtan om ett barn har gjort sig illa. Eller om ett barn är sjuk så kan man be tillsammans för det barnet skall bli friskt snart. Man jobbar med samtalet till Gud att det är ett naturligt inslag som t.ex. att man sjunger sånger som är trosstärkande.

5.3.2 Fältobservation på kommunalskola 1

Klassrumsmiljön är ganska god men lite stökig främst beroende på att pojkarna pratar. Lärarens är ambitiös och engagerad. Vad det gäller kunskapen om de olika religionerna så är goda överlag. Läraren anser jag är väldigt klar och neutral i sin religionsundervisning.

Eleverna forskar i grupper om olika religioner som de har blivit tilldelade. De använder främst Internet men till sin hjälp har de även läroböcker. Det är under elevernas ansvar som detta grupparbete formas där läraren går runt och hjälper dem som behöver och vill ha hjälp. Tittar man på detta så tycker jag att kontakten mellan eleverna och läraren är väldigt bra. Vad

det gäller samtalen mellan läraren och eleverna kan jag inte uttala mig för att det var självständigt arbete och eleverna var utspridda.

Det måste sägas att flickorna är mera engagerade än pojkarna när det gäller detta arbete. Där det känns som att pojkarna tycker att det är tråkigare med att ha religion än flickorna. Dessutom så verkade flickorna mera säkra på sina kunskaper. Språket var överlag bra men inte som på friskolorna.

5.4 Kommunalskola 2

Vad det gäller denna skola så är det en mångkulturell F-9 skola där det går 350 elever. Skolan styrs av 1 rektor som till sin hjälp har personalen, som är uppdelad 4 arbetslag. Där 2 arbetslag har ansvar för elever i skolår F-6 medan de andra 2 arbetslagen har ansvar för skolår 7-9. Dessutom så finns det 2 specialpedagoger på skolan. I klassen 6A går det 22 elever där 13 elever är pojkar medan de resterande 9 är flickor.

5.4.1 Intervju med lärare på kommunalskola 2

1. På skolan där du genomför din undervisning; vilka språk, religiösa (konfessionella) grupper samt identifierbara etniska/kulturella grupper finns representerade?

På vår skola går det ungefär 220 elever bland dessa finns det många språk och de flesta religioner representerade. Man kan säga att vår skola är en mångkulturellskola eftersom det går barn från alla världens hörn så att säga. Det finns barn från forna Jugoslavien, Asien och Afrika samt så klart svenska barn

2. Hur pass viktigt är det för dig som lärare att eleverna reflekterar över religioner och trosåskådningar i skolan?

Det är något som är otroligt viktigt eftersom det på vår skola finns så många olika kulturer och religioner representerade. Många timmar går åt diskussion. Desto mera de vet desto mindre blir segregeringarna och klyftorna istället lär eleverna sig att respektera och förstå varandra. Men också därför att Sverige som land har förändrats genom invandringen. Idag är Sverige ett mångkulturellt land genom alla nya kulturer och religioner som finns representerade i samhället som inte fanns för 40-50 år sedan. Därför är det viktigt att skolan som helhet inte bara religionsämnet tar sitt ansvar och lär barnen att respektera och förstå varandra eftersom det är dessa barn som kommer att leva vidare och bära vår demokratiska samhällssyn

3. Anser du som lärare att religionsutvecklingen som har genomförts har mynnat ut i större förståelse och respekt eleverna emellan? Om ja ge exempel.

Om religionsundervisningen har mynnat ut i större förståelse och respekt eleverna emellan tycker jag absolut att det har gjort. Det är inte någonting som sker över en natt så att säga utan vi på skolan arbetar med barnen från att de börjar skolan. Vi arbetar mycket med barnen med att lyssna, respektera och acceptera. Att man skall behandla varandra precis som man själv vill andra skall behandla en själv samt alla får tro precis vad de vill och att det inte är någonting konstigt med detta. Eftersom det går så många barn med så olika kulturer, traditioner och religioner på svår skola har det också medfört många problem som exempelvis bråk och mobbning. Men i och med att vi arbetar med att främja respekt och fria åsikter har dessa problem minskat.

4. Bedömer du att lärare som har en privat religiös tro har det svårare att vara neutrala i religionsundervisningen?

Alla har vi någon tro vare sig man tror på Gud, är ateist eller har någon annan trosåskådning tycker jag. På grund av detta anser jag att man utan problem kan vara lärare i religionsämnet. Jag tror att eleverna märker ganska snart vad man tror på vid samtal som rör religion och detta är inte någonting fel. Alla människor har rätt att tro på vad de vill och ingen skall eller har rätt att försöka omvända dem om de inte själva vill bli omvända. Dessutom så skall skolan vara konfessionsfri vilket innebär att man som lärare inte kan eller har befogenhet att lära ut att någon religion eller livsåskådning är mer rätt än någon annan.

5. I din religionsundervisning, fokuserar du dig på att visa likheter eller skillnader religionerna emellan?

Att visa på likheter mellan religionerna är mycket viktigare för mig som lärare än att visa skillnader. Eftersom det finns så mycket som är lika religionerna emellan som t.ex. etiken, alltså hur man ska bete sig och vara som människa. Men visst påpekar jag att det finns skillnader som exempelvis att Jesus är gudsson för de kristna medan för muslimerna är han profet.

6. När man påbörjar att planera undervisningen/ lektions innehåll och kommer fram till olika religiösa texter, hur skall dessa texter framföras till eleverna? Ge några exempel.

Det finns olika sätt att framföra olika texter för eleverna. Till min hjälp brukar jag använda mig av läroboken, Internet, olika religiösa heliga böcker. Där vi ibland läser texterna tillsammans, ibland läser de själva för sig själva och ibland förklarar jag texten själv för eleverna. Den text som vi har läst diskuterar vi alltid efteråt där eleverna får komma med sina tankar och åsikter. Jag tar också hjälp av eleverna ibland när vi skall läsa olika religiösa texter. Dessutom läser vi texter som rör julen, ramadan och hannucka när det är dags för dessa högtider. Detta är ett fint sätt att lära barnen om varför människor firar olika högtider och varför de är så viktiga för dem.

7. Vilka källor/material tar du till din hjälp vid dessa framläggningar?

Som jag nämnde tidigare så använder jag mig i min undervisning främst av läroböcker men också vad de olika religionernas heliga böcker och Internet.

8. Vad innebär konfessionsfri undervisning för dig som lärare?

För mig som lärare betyder konfessionsfri undervisning att jag som lärare skall inte och har inte rätt att bedriva religionsundervisning som går emot läroplanen och kursplanen. De olika religionerna skall beskrivas på samma sätt och ingen religioner skall ge företräde före någon annan. Skolan har i uppgift att presentera religionerna på samma och rättvist sätt vilket innebär att jag som lärare måste hålla mig till dessa regler. Barnen måste lära sig att ingen religion är mera värd än någon annan utan alla är lika värde och måste respekteras.

9. I styrdokumentet står det att ”skolans undervisning vilar på kristet grund”. Hur förhåller du dig till detta som lärare?

Det har jag inte problem med eftersom hela vår samhälls- och rättssystem är uppbyggd på detta vis. Eftersom Sverige var ett kristet land hänge detta med så att säga. De kristna värderingarna med exempelvis Tio Gudsbudord ligger till grunden vilket jag inte ser som någonting negativt. På grund av att människors lika värde och respekt till varandra ligger i centrum.

10. Anser du att skolans undervisning i religionsämnet kan vara "konfessionsfri" samtidigt som den vilar på "kristet grund"?

Undervisningen kan absolut vara konfessionsfri samtidigt som den vilar på kristet grund eftersom den inte säger att en religion är bättre än någon annan utan alla religioner skall respekteras och ges samma utrymme. Alla människor har lika stort värde och alla får tro på det man vill.

11. Vad anser du är den stora skillnaden mellan en kommunal och en konfessionell friskola?

De största skillnaderna mellan en kommunal och en friskola är att det i en kommunal skola finns mycket mera religioner och kulturer presenterade. Vilket enligt mig är bättre eftersom barnen träffar andra barn som tror på ett annat sätt än de själva och lär sig att respektera och leva med dem. Vad det gäller religionsundervisningen så anser jag att det finns stor risk att alla religioner inte presenteras på samma och likvärdigt sätt utan någon ges större utrymme medan andra försummas. Läroplanen är detsamma för alla skolor oberoende på om man är kommunal eller friskola vilket innebär att undervisningen borde se någorlunda likadan ut.

5.4.2 Fältobservation på kommunalskola 2

Det som man kan säga gällande miljön i klassrummet är att den är god men också ganska högljudd, främst på grund av att eleverna pratar mycket överlag. Om man skall beskriva läraren med några ord är det: neutral, lugn och ambitiös. Dessutom väldigt påläst vad det gäller de olika religionerna samt vill väldigt gärna hjälpa eleverna att respektera och ta hänsyn till varandra.

Det som man gör i nuläget på religionslektionerna är att man läser om de tre systerreligionerna som är kristendomen, islam och judendomen. Dock verkar eleverna någorlunda intresserade av detta. Det är främst genom läroböckerna och läraren som inhämtar sin kunskap. Mycket utan undervisningstiden går åt att diskutera och lyssna på varandra där läraren utgör en bollplank för eleverna.

Vad det gäller eleverna så tycker jag att det inte är någon större skillnad mellan pojkarna och flickorna. Alla elever får utrymme i diskussionerna och ingen skäms att säga vad man tycker. Som jag nämnde tidigare så elevintresset bra men kan vara bättre. Samt att språket kunde vara lite bättre. Eleverna använder ganska fult språk.

6. Analys och diskussion

Vad betyder konfessionsfri undervisning och att skolans etik har sin grund i kristendomen för lärarna?

Att undervisningen är konfessionsfri är något som alla fyra skolorna anser som otroligt viktigt att bedriva på skolorna. Skolan skall vara en plats där de olika religionerna presenteras på ett rättvist sätt och ingen religion skall sättas på första plats så att säga utan alla religioner skall få samma möjligheter och utrymme vilket också påvisas i Skolverket (2006). På kommunalskolorna anser de att det är viktigt att eleverna förstår att alla människor har rätt att välja på vad de skall tro på och att ingen kan ta sig rättigheten att säga att någon religion är bättre än någon annan. Läraren på den kristna friskolan betonar att det enda gången som de inte har konfessionsfri undervisning på skolan är då de har morgonsamling, som äger rum från 8.30-8.40 varje skoldag. Medan den muslimska friskolans lärare påpekar att undervisningen på deras är helt konfessionsfri men att skolan inte är det då skolan genomsyras av muslimsk tradition och kultur. Exempelvis att barnen ber varje dag strax efter kl. 12.

Läraren på den muslimska friskolan påvisar att gällande skoletiken och att den vilar på kristet västerländskt humanism är en politisk kompromiss som våra politiska partier har kommit överens om för att ta fram nuvarande läroplan. Kommunalskolans 1 lärare undrade om detta var kvar men samtliga lärare ser dock inte det som någonting negativ då hela vårt samhällssystem och rättsystem är uppbyggd utifrån de kristna värderingarna med Tio Gudsbudord i spetsen. Vilket innebär exempelvis alla människors lika värde samt att man skall vara snäll och respektera varandra. Läraren på den kristna friskolan påpekar att varje religion har sådana regler och kan därför relatera till de ända skillnaden är att dessa regler kallas för något annat. Gällande om undervisningen kan vara konfessionsfri samtidigt som den vilar på kristen grund anser båda lärarna på kommunalskolan och båda lärarna på friskolorna att det går hur bra som helst. Eftersom man inte värdesätter någon religion högre än någon annan i undervisningen och alla individer får tro precis på vad de vill.

Hur är behandlingen av eleverna samt deras möjligheter till lärande om och förståelse för andra människors tro?

Vad det gäller mångkulturalismen generellt på skolorna så syns det väldigt tydligt att det på de kommunala skolorna finns fler religioner och olika språk representerade, främst på

kommunalskola 2. På friskolorna går det mestadels barn som tillhör just den religion som friskolan är känd för. Jag anser att detta absolut inte främjar barnens utveckling eftersom de får mindre utbud av kulturer och religioner, vilket på sikt kan leda till att barnen får det svårare att acceptera och förstå andra människor som inte delar deras syn på tro och värderingar. Vikten av detta betonas också av Skolverks författningssamling (1994), där det står att genom mötet människor emellan samt deras traditioner och religiösa seder främjar elevernas förståelse och respekt för andra människor.

Vidare kunde jag inte säga att det fanns skillnader gällande behandlingen av eleverna oavsett kön, alla fick säga vad det tyckte och tänkte. Vilket stämmer överens med Selander (1993) då han framlägger vikten av att religionsundervisning skall göra att barnen känner sig trygga och delaktiga samt att ingen blir påverkad negativt. Dock känns som att eleverna i kommunalskola 2 har mest att säga till om i undervisningen och ges mest utrymme till reflektion. Dessutom anser jag att är väldigt bra att lärare involverar eleverna i undervisningen och tar hjälp av dem.

Utifrån de observationer som jag har genomfört kan jag inte uttala mig om vilka lärare är mera kompetenta överlag på grund av att undervisningen inte är upplagd på samma sätt dock känns det som om att lärarna på kommunalskolorna har en mera övergripande kunskap medan lärarna har en mera djupgående kunskap gällande deras religion. I Skolverkets (2005) kursplanen för religionskunskap betonas vikten av religiösa diskussioner eleverna emellan eftersom det ökar deras intresse. Detta säger sig alla undersökta skolor lägga fokus på genom att ge eleverna utrymme för reflektion om religioner och trosåskådningar vilket är väldigt positivt anser jag. Eftersom det förhoppningsvis kommer göra att förståelsen och respekten för att människor tänker och tror olika kommer att öka bland skolornas elever. Dock kändes det utifrån mina observationer som att sanningen var en annan, eftersom att friskolorna har en snävare utgångspunkt än kommunalskolorna, då de har en speciell religiös profil på skolorna enligt mig. Båda lärarna på kommunalskolorna framhäver vikten av att föra diskussioner med eleverna medan lärarna på friskolorna tar upp aktiviteter som ställer deras religiösa tro i första hand som exempelvis extra Koranläsning och morgonsamlingar där alla barn måste närvara oberoende om de vill eller inte.

Det som jag märkt från mina observationer är att det skiljer mycket mellan kommunal- och friskolor gällande ökningen av förståelsen och respekten eleverna emellan vad gäller religionsundervisningen, även om alla skolor arbetar med att lära barnen att respektera andra religioner. Detta grundar sig på att jag inte har märkt någon större skillnad mellan skolornas

elever i hur de bemöter varandra som jämlika människor. Lärarna på kommunalskolorna anser att religionsundervisningen har gett framsteg då bråken och dispyterna mellan eleverna har minskat, medan alla barn som går på friskolorna tillhör samma religion vilket innebär att de inte möter andra barn med andra religiösa åsikter. Denna religiösa monotoni medför också att friskolorna inte har de problem som finns representerade på kommunalskolorna. Utan det blir istället mera diskussioner om vad som är rätt och fel i den egna religionen precis som läraren på den kristna friskolan framställde. Vilket gör mig undrande om hur dessa barn skulle klara sig i den kommunala skolan då deras tro och åsikter skulle ifrågasättas och rent av vara i minoritet. Skulle de kunna samtala och lyssna på andra elever eller skulle de känna sig kränkta och gruppera sig?

Hur genomförs religionsundervisningen i friskolan respektive kommunalskola?

Vad det gäller undervisningen och dess innehåll så är den stora skillnaden att barnen på de kommunala skolorna läser om flera religioner samtidigt medan barnen på de religiösa friskolorna läser om skolornas religioner, vilket går emot Skolverkets (2005) nuvarande religionskunskaps kursplan som förtydligar vikten av att en övergripande religionsundervisning eftersom Sverige mer och mer blir ett mångkulturellt land. Även om alla skolor använder sig av olika böcker och material så använder man sig mera av läroböcker på kommunalskolorna medan man på friskolorna använder sig främst av religionernas heliga böcker, vilket i detta fall är Koranen och Bibeln, vilket gör att jag inte anser att undervisningen inte är helt neutral på friskolorna. Något som jag finner otroligt positivt är ett exempel från kommunalskola 2 där eleverna läser texter som behandlar olika religiösa högtider oberoende av religion vid deras tidpunkt på året. Detta kommer enligt mig göra att elevernas religiösa vyer påverkas positivt. I den muslimska friskolan är det läraren som bedriver undervisningen och förklarar texternas innebörd oavsett vilken religion det gäller. Detta anser jag inte som någonting positivt eftersom eleverna måste ges tillfälle att reflektera själva. Störst variation av undervisningssättet tycker jag har lärare på den kristna friskolan, då barnen förutom att diskutera texterna och målat teckningar har spelat teater. Kommunalskolan 1 lärare tycker om att påvisa den röda tråden i exempelvis Bibeln genom att visa på hur det som står i Gamla testamentet går igen i det Nya testamentet. Detta ser jag som någonting väldigt givande då eleverna får se kristendoms utveckling som religionen.

Alla lärare förutom den som arbetar på den kristna friskolan fokuserar på likheterna religionerna emellan. Detta förklarades av läraren på den kristna friskolan med att barnen inte

är tillräckligt gamla och därför ligger det längre fram i kursplanen samt att det är en friskola. De andra lärarna är verksamma i skolår 6 medan läraren på den kristna friskolan är verksam i skolår 3. Detta gör att det inte blir rättvist att dra samma slutsatser gällande alla lärare enligt mig. Vad det gäller de resterande tre lärarna så tycker de alltså att det är viktigare att påvisa likheterna än skillnaderna eftersom exempelvis etiken och moralen inte skiljer mycket emellan religionerna. Dock tycker läraren på den muslimska skolan och läraren på kommunalskola 2 att man skall påvisa vissa skillnader eftersom ändå finns saker som skiljer religionerna åt som t.ex. att Jesus anses vara guds son inom kristendomen medan han inom islam anses vara guds profet. Så att barnen inser att även om det finns så mycket som är lika så finns det även skillnader och att det inte gör något att folk tror olika så länge de accepterar varandra. Att lärarna helst påvisar likheterna är något positivt eftersom oavsett om man är troende eller icke troende så skall man bete sig på ett bra sätt som främjar alla människor.

6.1 Avslutande diskussion

Det som man kan säga är att vissa av mina fördomar gentemot friskolorna besannades medan andra absolut inte stämde överens med verkligheten.

Ett av mina grundantaganden som visade sig vara sann var att friskolorna fokuserade mera på sina religioner och lade mindre tid på de resterande religionerna. Även om samtliga skolor anser det vara viktigt med konfessionslös undervisning så märkte jag under mina fältobservationer att friskolorna genomförde undervisning som behandlade bara deras religioner medan kommunalskolorna koncentrerade sig på att presentera och arbeta med flera av världens religioner. På grund av detta anser att friskolornas undervisning inte är så neutral som man kan önska. Detta tillvägagångssätt medför att barnen inte får det utbud av olika religionernas innebörd och etik som de skall få enligt styrdokumentet

En annan skillnad är att kommunalskolorna mestadels använder sig av olika läroböcker medan friskolorna använder sig av deras heliga böcker i sin religionsundervisning. Detta gör att undervisningen inte genomförs via värdeneutrala framställningar (läroböcker) om religioner utan enbart från primära källor och får på så sätt svårare förhålla att utveckla sitt kritiska granskande.

En annan skillnad mellan de kommunala och friskolorna som jag har märks utifrån min undervisning är att elevernas förutsättningar för förståelse, utbyte och respekt för andra människor tro är inte lika, även om samtliga skolor arbetar med att främja människors frihet

att tro på vad de vill och att man skall respektera dessa som om de tillhörde ens egna religiösa åsikter. Detta grundar jag på att det friskolorna går mestadels barn som har samma religiöstro som skolans profil vilket innebär att de inte träffar på andra barn som har andra religiösa åsikter. Detta gör att diskussionerna blir ensidiga och att deras religiösa åsikter inte ses som något främmande utan står i centrum.

Vad det gäller behandlingen av pojkar och flickor samt miljön i klassrummet kunde jag inte se några skillnader. Elevernas kontakt med läraren var god överlag på skolorna och alla elever verkade få lika mycket utrymme. Min teori om att det på friskolorna skulle råda en tystnad och lugn på lektionerna stämde inte då det överlag var ganska stökigt. Det som skilde sig lite åt var att språket var lite mera vårdat på friskolorna.

6.2 Utvärdering av den använda metoden

Gällande användningen intervjustudie och fältobservation som metod var främst på grund av att jag ville träffa och på så sätt få med företrädare för dem kommunala skolorna och för friskolorna i min undersökning. Genom dessa personer och deras undervisning ville jag skaffa mig information och kunskap om respektive skola och deras skolundervisning. Alla intervjuade lärare återfinns verksamma i Närke. Eftersom det fanns flera kommunalskolor och friskolor att tillgå valde jag själv ut två skolor av varje. Att jag använde mig av intervjuer och fältobservation anser jag är en bra metod som styrker undersökningens trovärdigheten på grund av att jag observerade deras undervisning och träffade lärarna ansikte mot ansikte och inte över telefonen. Genom observationerna kunde jag se undervisningens innehåll och framställning samt elevernas behandling medan intervjuerna medförde att jag kunde se lärarnas reaktioner och åsikter. I en perfekt tillvaro hade jag velat titta på fler skolor och undersöka dessa under en längre tid för att grundligt kunna uttala mig om skolornas syn gällande exempelvis skolornas undervisnings innehåll och fokus.

7. Referenser

7.1 Böcker

- Almén, Edgar, Furenhed, Ragnar & Hartman, Sven G. (1994) *Att undervisa om religion, livsfrågor och etik i skolan*. Lindköpings universitet.
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn. (1991) *Forskningsmetodik, om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund. Studentlitteratur.
- Härenstam, Kjell. (2000) *Kan du höra vildhästen? Religionsdidaktik om konsten att välja kunskap*. Lund. Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund. Studentlitteratur.
- Olivestam, Carl E. (2006) *Religionsdidaktik- om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*. Stockholm. Liber AB.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo. (2003) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undervisning*. Lund. Studentlitteratur.
- Selander, Sven-Åke. (1993) *Undervisa i religionskunskap*. Lund. Studentlitteratur.
- Skolverket (1994) *Fristående skolor*. Stockholm. Liber
- Skolverket (2005) *Kursplan för religionskunskap i grundskolan*.
- Skolverket (2006) *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94*. Styrdokument
- Starrin, Bengt och Svensson, Per-Gunnar. (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund. Studentlitteratur.
- Statens skolverks författningssamling. (1994) *SKOLFS 1994:9, s. 12*. Stockholm.
- Säfström, Carl Anders. (2006) *Den mångtydiga skolan, utbildning i det postmoderna samhället*. Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

7.2 Artiklar

- Almén, Edgar. (1999) *Religionsvetenskapens och religionskunskapsundervisningens didaktiska logik*. Linköpings universitet.
- Skogar, Björn. (1999) *Kristendomsundervisningen i 1900-talets svenska skola, Några teologiska ansatser*. Institutionen för samhällsvetenskap, Karlstads universitet
- Skogar, Björn. (2000) *Religionsdidaktikens kärnproblem*.
- Ämnesdidaktiska forskargruppen, Karlstads universitet.

7.3 Elektroniska källor

Skolverket (2007) URL <http://www.skolverket.se/sb/d/379/a/9593>

Skolverket (2007) URL <http://www.skolverket.se/sb/d/379>

Skolverket (2007) URL <http://www.skolverket.se/sb/d/379/a/961>

Skolverket (2007) URL <http://www.skolverket.se/sb/d/663>

[http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&dok_id=SFS1985:1100&rm=1985
&bet=1985:1100](http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&dok_id=SFS1985:1100&rm=1985&bet=1985:1100)

7.4 Otryckta källor

Intervju 1 (071105) *Intervju på kommunalskola*. Finns hos författaren

Intervju 2 (071109) *Intervju på kommunalskola*. Finns hos författaren

Intervju 3 (071112) *Intervju på friskola*. Finns hos författaren

Intervju 4 (071113) *Intervju på friskola*. Finns hos författaren

Bilaga 1

- 1. På skolan där du genomför din undervisning; vilka språk, religiösa (konfessionella) grupper samt identifierbara etniska/kulturella grupper finns representerade?*
- 2. Hur pass viktigt är det för dig som lärare att eleverna reflekterar över religioner och trosåskådningar i skolan?*
- 3. Anser du som lärare att religionsutvecklingen som har genomförts har mynnat ut i större förståelse och respekt eleverna emellan? Om ja ge exempel.*
- 4. Bedömer du att lärare som har en privat religiös tro har det svårare att vara neutrala i religionsundervisningen?*
- 5. I din religionsundervisning, fokuserar du dig på att visa likheter eller skillnader religionerna emellan?*
- 6. När man påbörjar att planera undervisningen/ lektions innehåll och kommer fram till olika religiösa texter, hur skall dessa texter framföras till eleverna? Ge några exempel.*
- 7. Vilka källor/material tar du till din hjälp vid dessa framläggningar?*
- 8. Vad innebär konfessionsfri undervisning för dig som lärare?*
- 9. I styrdokumentet står det att "skolans undervisning vilar på kristet grund". Hur förhåller du dig till detta som lärare?*
- 10. Anser du att skolans undervisning i religionsämnet kan vara "konfessionsfri" samtidigt som den vilar på "kristet grund"?*
- 11. Vad anser du är den stora skillnaden mellan en kommunal och en konfessionell friskola?*